BUXORO XALQ SOVET RESPUBLIKASINING TURKIYA BILAN MADANIY-MA'RIFIY ALOQALARI *(JADIDLAR, MAORIF VA MADANIYAT KONTEKSTIDA)*

Buxoro viloyati G'ijduvon tuman
ixtisoslashtirilgan maktab-internati,
tarix fani o'qituvchisi
Safarova Nargiza Nayimovna

Annotatsiya: *Ushbu maqola Buxoro Xalq Sovet Respublikasi (1920–1924) davrida Turkiya bilan madaniy-ma'rifiy aloqalarning shakllanishi va amalga oshish jarayonlarini o'rganadi. Ishda jadid harakati, pedagogik almashinuvlar, ma'rifiy tajribalarning integratsiyasi, shuningdek Turkiya tajribasining Buxoroda maorif va madaniyatga ta'siri yoritiladi. Tadqiqot maqsadi – ikki davlat madaniy ma'lumotlar almashinuvi orqali pedagogik yangilanishlar va ilmiy-madaniy dasturlarning qanday rivojlanganini tahlil qilishdir.*

Kalit so'zlar: *Buxoro Xalq Sovet Respublikasi, Turkiya, madaniy-ma'rifiy aloqalar, jadidlar, maorif, madaniyat.*

Аннотация: *Данная статья изучает формирование и реализацию культурно-просветительских связей между Бухарской Народной Советской Республикой (1920–1924 гг.) и Турцией. В работе рассматриваются движение джадидов, педагогический обмен, интеграция просветительского опыта, а также влияние турецкого опыта на образование и культуру в Бухаре. Цель исследования — проанализировать, каким образом обмен культурной информацией*

между двумя государствами способствовал педагогическим инновациям и развитию научно-культурных программ.

Ключевые слова: *Бухарская Народная Советская Республика, Турция, культурно-просветительские связи, джадиды, образование, культура.*

Abstract: *This article explores the cultural and educational relations between the Bukhara People's Soviet Republic (1920–1924) and Turkey. It examines the role of Jadid reformers, pedagogical exchange, and the impact of Turkish experience on education and cultural development in Bukhara. The study aims to analyze how bilateral cultural information exchange advanced pedagogical innovations and scholarly practices.*

Keywords: *Bukhara People's Soviet Republic, Turkey, cultural and educational relations, Jadids, education, culture.*

Kirish

XX asr boshlarida Markaziy Osiyoda milliy uyg‘onish harakatlari kuchayib, xalqning maorif va madaniyat sohasidagi ongini oshirish zarurati sezildi. Buxoro Xalq Sovet Respublikasi tashkil topgach, bu jarayon yangi bosqichga ko‘tarildi. Prezident Shavkat Mirziyoyevning so‘zlariga ko‘ra, «Maorif va madaniyat rivoji mamlakat taraqqiyotining asosiy poydevoridir» – bu fikr BXSR davrida amalga oshirilgan islohotlarning mohiyatini aks ettiradi. Shu davrda jadidlar o‘z faoliyati orqali ta’limni modernizatsiya qilish, adabiyot va san’atni rivojlantirish, shuningdek, xorijiy tajribalardan, xususan Turkiya tajribasidan foydalangan. Turkiya bilan madaniy-ma’rifiy aloqalar, asosan, pedagogik usullarni yangilash, o‘quv dasturlarini boyitish va adabiy asarlarni tarjima qilish orqali amalga oshdi. Shuningdek, teatr, musiqa va boshqa madaniy tadbirlar orqali Buxoroda madaniyat sohasida yangilanishlar

kuzatildi. Ushbu aloqalar Buxoroda milliy uyg‘onish jarayonini tezlashtirdi va xalqning ilmiy-ma’rifiy salohiyatini oshirdi. Jadidlar, milliy uyg‘onish harakati yetakchilari sifatida, Turkiya tajribasini Buxoroga olib kirish orqali maktab tizimini modernizatsiya qilishga harakat qildilar. Turkiyadagi pedagogik islohotlar Buxoro maktablarida yangi o‘quv metodlari va darsliklar tatbiq etilishiga ilhom berdi. Shu bilan birga, Turkiya matbuoti va ilmiy adabiyoti orqali tarjima va nashr faoliyati rivojlandi, bu esa o‘zbek tilidagi ilmiy va badiiy adabiyotning boyishiga xizmat qildi.[1].

Madaniy sohada ham aloqalar sezilarli bo‘ldi. Turkiya bilan bog‘langan madaniy tashkilotlar, kutubxonalar va teatrlar orqali Buxoroda san’at va musiqaning rivoji kuchaytirildi. Jadidlarning ushbu faoliyati milliy madaniyat va xalq ma’rifatini yangi bosqichga olib chiqdi.Shuningdek, Buxoro-Turkiya madaniy-ma’rifiy aloqalari zamonaviy ta’lim metodlari, ilmiy adabiyot va san’at orqali xalq ongini rivojlantirishda strategik ahamiyatga ega bo‘ldi. Bu aloqalar BXSRning ichki siyosatida ham o‘z aksini topdi, ya’ni maorif va madaniyat sohalarida yangi tizimlar joriy qilindi.Buxoro Xalq Sovet Respublikasi 1920-yilda Buxoro amirligi ag‘darilib, mustaqil respublika sifatida tashkil topgach, ichki madaniy va ma’rifiy islohotlar bilan birga xorijiy davlatlar bilan ham aloqalarni yo‘lga qo‘yishga harakat qildi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta’kidlashicha, “Ta’lim, madaniyat va maorif – davlat taraqqiyotining poydevoridir”, deb belgilangan yuksak strategik maqsadlar asosida jamiyatni yangilash jarayoni amalga oshirilmoqda – bu tamoyil tarixiy tajribalarda ildiz topadi.[2]. BXSR Turkiya bilan madaniy-ma’rifiy aloqalarni o‘rnatish orqali shunchaki diplomatik munosabatdan ko‘ra, ilmiy va pedagogik almashinuvlarni mustahkamladi. Turkiya bilan aloqalar nafaqat diplomatik darajada, balki mustaqil fikr, pedagogik metodlar va madaniy tajribalarning almashinuviga ham

yo‘naltirildi. Ushbu hamkorlik Buxoro maorif tizimida yangi dars uslublarini, tarjima faoliyati va teatrlashtirish, adabiyot nashrlari orqali amalga oshirildi.Tadqiqot metodologiyasi sifatida tarixiy tahlil, solishtirma taqqoslash va manbalarni o‘rganish usullari qo‘llanildi. Asosiy manbalar sifatida ilmiy adabiyotlar, arxiv materiallari va nashr qilingan tadqiqotlar tahlil qilindi. Masalan, Buxoro Xalq Sovet Respublikasi hukumatining Turkiya bilan aloqalari tarixiga oid ilmiy maqolalar, tarixiy gazetalar ma’lumotlari va diplomatik uchrashuvlar hujjatlari o‘rganildi. Tadqiqot ko‘rsatadiki, BXSR davrida Turkiya bilan madaniy-ma’rifiy aloqalar quyidagi yo‘nalishlarda amalga oshirilgan:[3].

- Turkiyaga o‘qishga yuborilgan talabalar ro‘yxati mavjud bo‘lib, 1922-yilda 19 nafar Buxoro yoshlarining Turkiyada o‘qishi qayd qilingan . Bu o‘qishlar orqali pedagogik bilimlar almashinuvi boshlandi.
- 1922–1923-yillarda BXSR vakillari Turkiyaga tashrif buyurib, diplomatik va madaniy muzokaralar olib borganlar. Uchrashuvlar natijasida ikki davlat o‘rtasidagi madaniy hamkorlikning mustahkamlanishiga erishildi .
- Jadidlar faoliyati orqali pedagogik yangilanishlar, dars metodlari va adabiyot tarjimalari Buxoro ta’lim tizimiga integratsiya qilindi; shuningdek, teatr va boshqa madaniy tadbirlar orqali madaniyat sohasida yangilanish kuzatildi .

Turkiya bilan aloqalar Buxoro XSRda maorif va madaniyatning rivojlanishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatdi. Bu aloqalar shunchaki diplomatik tashabbusdan ko‘ra, pedagogik va madaniy innovatsiyalar, tarjima va adabiyot nashrlari orqali amalga oshirildi. Jadidlar va o‘qituvchilarning Turkiya tajribasiga asoslangan faoliyati Buxoro maorifi tizimini zamon talablari bilan uyg‘unlashtirdi.Shuningdek, Buxoro XSR Turkiya bilan madaniy aloqalarni

mustahkamlash orqali xalqning pedagogik salohiyatini oshirishga intildi, bu o‘z navbatida xalq ta’limining rivojlanishiga yordam berdi.[4].

XULOSA

Buxoro Xalq Sovet Respublikasi va Turkiya o‘rtasidagi madaniy-ma’rifiy munosabatlar ikki tomon uchun ham muhim pedagogik va madaniy tajriba almashinuvi bo‘ldi. Bu hamkorlik Buxoro maorifi tizimini mustahkamlash, jadidlar harakatining maqsadlarini amalga oshirish va yangi pedagogik metodlarni tatbiq etishda o‘z samarasini berdi. Turkiya bilan madaniy-ma’rifiy aloqalar BXSRning milliy uyg‘onish va ta’lim sohasidagi yangilanishlarida muhim o‘rin tutdi.[5].

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Мирзиёев Ш.М. *Янги Ўзбекистон тараққиёт стратегияси*. — Тошкент: Ўзбекистон, 2022.
2. Mirziyoyev Sh.M. *Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz*. — Toshkent: O‘zbekiston, 2018.
3. Karimov S. *Buxoro Xalq Sovet Respublikasi tarixi (1920–1924)*. — Toshkent: Fan, 2019.
4. Abdullaev I. *Jadidchilik harakati va milliy maorif taraqqiyoti*. — Toshkent: Akademnashr, 2020.
5. Xolboyev Q. *Markaziy Osiyo va Turkiya: madaniy-ma’rifiy aloqalar tarixi*. — Toshkent: Yangi nashr, 2021.